

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA AHILLARIN SOSIAL MÜDAFİƏSİ VƏ İNTEQRASIYASI SAHƏSİNDƏ DÖVLƏT SİYASƏTİ

Xülasə

Məqalədə Azərbaycan Respublikasında ahılların sosial müdafiəsi və integrasiyası sahəsində dövlət siyasətinin bir sıra məsələləri – ölkədə demoqrafik vəziyyətin təhlili, pensiya-sığorta sistemi, sosial sığorta sisteminin maliyyə dayanıqlığının gücləndirilməsi, eləcə də qocalma sahəsində tendensiyaların proqnozlaşdırılması əsasında ahılların məşğulluğunun tənzimlənməsi, icbari dövlət sığortası ilə yanaşı, könüllü sığortanın da tətbiqi imkanları araşdırılır. Göstərilir ki, yaşlı vətəndaşların sosial integrasiya imkanlarını artırmaq üçün ən vacib vasitələrdən biri də qeyri-formal təhsilin inkişaf etdirilməsi, ahıl vətəndaşlara sosial, tibbi və digər xidmət növlərinin göstərilməsi sahəsində mütəxəssislərin bacarıqlarının artırılmasıdır.

Məqsəd – Ahılların sosial müdafiəsi və cəmiyyətə integrasiyası sahəsində dövlət siyasətinin xüsusiyyətlərini araşdırmaqdan ibarətdir.

Metodologiya – Sistemli yanaşma, statistik məlumatların təhlili və sənədlərin (qanunların) təhlil metodları vasitəsilə ahılların sosial müdafiəsi və integrasiyası sahəsində dövlət siyasətinin hazırkı vəziyyəti və onun yaxşılaşdırılması yolları araşdırılır, yeni biliklər əldə etmək üçün imkanlar müəyyən edilir.

Elmi yenilik – İcbari dövlət sığortası ilə yanaşı, könüllü sığortanın da tətbiqi layiqli pensiya təminatına şərait yaradır. Könüllü sosial sığortadan istifadə qeyri-dövlət pensiya fondlarının yaradılması zərurətinə gətirib çıxarır ki, bu da öz növbəsində pensiya sistemləri ilə maliyyə bazarları arasında qarşılıqlı əlaqəni müəyyən edir. Yaşlı vətəndaşların sosial integrasiya imkanlarını artırmaq üçün ən vacib vasitələrdən biri də ahıllar üçün qeyri-formal təhsilin inkişaf etdirilməsidir.

Açar sözlər: ahıllar, sosial müdafiə, sosial integrasiya, sosial sığorta, sosial xidmətlər

Giriş

Ahılların sosial müdafiəsi və cəmiyyətin həyatına integrasiyası ölkədə həyata keçirilən ümumi sosial siyasətin tərkib hissəsidir. Respublikada müstəqilliyin ilk illərindən başlayaraq davamlı iqtisadi artımın təmin edilməsinə və əhalinin, o cümlədən ahılların sosial rifahının yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş genişmiqyaslı islahatlar, sosial sahədə, o cümlədən pensiya sistemi, səhiyyə, təhsil, məşğulluq siyasəti sahələrində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlər, yoxsulluğun azaldılması və ünvanlı sosial yardımın artırılması və ahıl insanların cəmiyyətə integrasiyasının təmin edilməsinə yönəlmiş digər mühüm istiqamətlərdə siyasət uğurla həyata keçirilir. (1, s.3)

Azərbaycan Respublikasında əhalinin qocalması sahəsində vəziyyət

Azərbaycan əhalisi 2023-cü il yanvarın 1-nə 10 milyon 566 min 469 nəfər təşkil etmişdir. (2) Hazırda Azərbaycan Respublikası regionda əhalinin, demoqrafik baxımdan, gənc yaş strukturuna malik nadir ölkələrindən biridir. 2016-cı ilin əvvəlinə əhalinin ümumi yaş strukturunda gənclərin (14-29 yaş qrupu) xüsusi çəkisi 27 faiz, uşaqların (0-14 yaş

qrupu) xüsusi çəkisi isə 22 faiz təşkil edib. Proqnoz hesablamalara görə, əhalinin ümumi strukturunda yaşlıların sayının cari artım tendensiyası davam edəcək və əhalinin bu kateqoriyasının xüsusi çəkisi 2015-ci ildəki 6,2 faizdən 2050-ci ildə 17 faizə yüksələcəkdir. Əhalinin ölüm səviyyəsinin azaldılmasında müsbət tendensiyalar gözlənilən ömür uzunluğunun artmasına səbəb olmuşdur. Bu günə kimi Azərbaycan Respublikasında əhalinin demoqrafik qocalması prosesi hələ öz aktiv fazasına daxil olmayıb, lakin bu proses artıq davam etməkdədir. Əhalinin yaş strukturunda baş verən dəyişikliklər asılılıq əmsallarına da təsir edəcək. (1, s.5)

Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun məlumatına görə, 2022-ci il yanvarın 1-i vəziyyətinə ölkədə pensiya alanların ümumi sayı 1200,5 min nəfər olub, onlardan 707 mini yaşa görə əmək pensiyaları, 347,3 min nəfər əlilliyə görə və 146,2 min nəfər isə ailə başçısını itirməyə görə pensiya alır. (3)

Daha uzun iş ömrünün təşviqi və cəmiyyətdə yaşlı insanların iş qabiliyyətinin saxlanması

Yaşlı vətəndaşların əsas hüquq və azadlıqları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında, habelə əhalinin bu kontingentinin əmək və sosial müdafiəsi məsələlərini tənzimləyən müvafiq hüquqi aktlarda təsbit edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin (1999-cu il) 16.1-ci maddəsinə əsasən əmək münasibətlərində işçilər arasında vətəndaşlıq, cinsi, irqi, etiqad, milli, dil, yaşayış yeri, əmlak vəziyyəti, sosial mənşəyi, yaşı, ailə vəziyyəti, əqidəsi, siyasi baxışları, həmkarlar ittifaqlarına və ya digər ictimai birliklərə üzvlüyü, qulluq mövqeyi, habelə işçinin işgüzar keyfiyyətləri, peşə bacarıqları, əməyinin nəticələri ilə bağlı olmayan digər amillər, bilavasitə və ya dolayısı ilə bu amillərə, üstünlüklərə və faydalara əsaslanaraq, habelə onların hüquqlarını məhdudlaşdırmaqda istənilən ayrışdırıcılıq qadağandır. (4)

“Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının əmək pensiyası almaq hüquqlarını, bu hüquqların həyata keçirilməsi qaydalarını və əmək pensiyalarının təminatı sistemini tənzimləyir. “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun (2006-cı il) 7-ci maddəsinə uyğun olaraq yaşa görə əmək pensiyası hüququ 62 yaşına çatmış kişilərə və 57 yaşına çatmış qadınlara 12 il sığorta stajı (bu Qanunun qüvvəyə mindiyi gündəki yaşa görə əmək pensiyası təyin edilmiş şəxslər istisna olunmaqla) olmaqla təyin edilmişdir. Kişilər üçün yaş həddi 2010-cu il yanvarın 1-dən 2012-ci il yanvarın 1-dək, qadınlar üçün yaş həddi 2010-cu il yanvarın 1-dən 2016-cı il yanvarın 1-dək hər il altı ay artırılıb. Belə ki, bu gün 63 yaşına çatmış kişilər və 60 yaşına çatmış qadınların azı 12 il sığorta stajı olduqda yaşa görə pensiya almaq hüququ vardır. Həmin Qanunun 8-ci maddəsi çoxuşaqlı qadınlara, sağlamlıq imkanları məhdud uşaq analarına, uşaqları təkbaşına böyüdən atalara və qəyyumlara yaşa görə əmək pensiyası almaq, Maddə 9 isə güzəştli şərtlərlə əmək pensiyası almaq hüququ olan digər şəxslərin imkanlarını müəyyənləşdirir. “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa (2006) uyğun olaraq yaşa görə əmək pensiyası almaq hüququ olmayan əlillər yaşa görə müavinət almaq hüququna malikdirlər. (5)

Hazırda Azərbaycanda pensiya sığorta sistemi tam özünümaliyyələşdirməyə keçib. Bundan əlavə, sosial sığorta ilə bağlı olmayan dövlət öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üçün vəsait ayrılır. Bu o deməkdir ki, hazırda sığorta pensiya sistemi tam özünümaliyyələşdirir və hətta dövlətin digər öhdəliklərini ödəmək üçün vəsait ayırır. Amma ayrılan vəsaitlər pensiya məbləğini də formalaşdırır və buna görə də uzunmüddətli perspektivdə sosial sığorta sisteminin maliyyə dayanıqlığının gücləndirilməsi, o cümlədən sığorta pensiya sisteminin

maliyyələşmə mənbələri ilə dövlət öhdəliklərinin ayrılması məsələsi zərurətə çevrilir.

Milli əmək bazarında həyata keçirilən aktiv tədbirlər ahılların məşğulluğunun təşviqinə öz töhfəsini verir. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına görə, ölkə iqtisadiyyatında əmək qabiliyyətli yaşdan yuxarı məşğul olanların ümumi sayı 2012-ci illə müqayisədə 10 faiz artaraq 137,2 min nəfər olmuşdur. Növbəti 15 il üçün dövlət məşğulluq siyasətinin prioritetlərini müəyyən etmək, xüsusilə makroiqtisadi siyasət və sahibkarlığın inkişafı, əmək bazarında tarazlığın təmin edilməsi, rəqabətədavamlı kadr potensialının yaradılması və əmək bazarının təkmilləşdirilməsi, işsizlərin və işaxtaranların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, sosial cəhətdən həssas qrupların əmək bazarına inteqrasiyası, sosial məsuliyyət və sosial tərəfdaşlığın gücləndirilməsi məqsədilə 2016-2030-cu illər üçün yeni Məşğulluq Strategiyasının hazırlanması istiqamətində işlər davam etdirilir. Ölkədə demoqrafik vəziyyətin təhlili, eləcə də qocalma sahəsində tendensiyaların proqnozlaşdırılması əsasında Məşğulluq Strategiyasının layihəsində ahılların məşğulluğunun tənzimlənməsi məsələsi nəzərdə tutulacaq. Yaşlı vətəndaşların işini davam etdirmələri üçün bir sıra imkanlar yaradılır. (6) Belə ki, Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 231 və 232-ci maddələrinə əsasən, tibbi rəyə uyğun olaraq, sağlamlığına görə daha yüngül işə ehtiyacı olan işçilərin öz razılığı ilə müvəqqəti və ya daimi olaraq daha yüngül və az maaşlı, sağlamlığına mənfi təsir göstərməyən işə köçürülməsi mümkündür.

Pensiya sığortası sistemi çərçivəsində vətəndaşların pensiyaya çıxması prosesinin asanlaşdırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Çağrı Mərkəzinin fəaliyyəti Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 25 fevral 2015-ci il tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət orqanlarında çağrı mərkəzlərinin fəaliyyətinin təşkili Qaydaları”nın tələblərinə uyğun olaraq təmin edilib. Mərkəzin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə 14 aprel 2015-ci il tarixində müasir tələblərə cavab verən, xüsusi avadanlıq və avtomatlaşdırılmış sistemlə təchiz edilmiş yeni xidmət zalı istifadəyə verilmişdir. Bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 4 noyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının 2014-2020-ci illər üçün pensiya təminatı sisteminin islahatı Konsepsiyası” çərçivəsində pensiyaya çıxmağı stimullaşdıran, erkən pensiyaya marağı azaldan və kişi və qadınların pensiya yaşını demoqrafik dəyişikliklərə uyğunlaşdıran pensiya təminatı mexanizmlərinin tətbiqi nəzərdə tutulur. (7) Eyni zamanda, beynəlxalq təcrübə göstərir ki, icbari dövlət sığortası ilə yanaşı, könüllü sığortanın da tətbiqi layiqli pensiya təminatına şərait yaradır. Könüllü sosial sığortadan istifadə qeyri-dövlət pensiya fondlarının yaradılması zərurətinə gətirib çıxarır ki, bu da öz növbəsində pensiya sistemləri ilə maliyyə bazarları arasında qarşılıqlı əlaqəni müəyyən edir. Bu istiqamətdə tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədilə 2014-cü ilin aprel ayında Avropa Qonşuluq və Tərəfdaşlıq çərçivəsində Tvinning layihəsi üzrə təsdiq edilmiş “Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna maliyyələşdirilən komponentin pensiya sığortası sisteminin tətbiqində yardım, qeyri-dövlət pensiya fondlarının formalaşdırılması və onların fəaliyyətinin tənzimlənməsi üçün qanunvericilik bazasının yaradılması üzrə saziş bağlanmışdır.” Bu sənədlə bağlı aidiyyəti qurumlarla müzakirələr aparılıb, qanun layihəsi hazırlanıb və bu istiqamətdə lazımi addımlar atılıb. Ölkədə təhsil xidmətlərinə, o cümlədən ahıllara əlçatanlığın yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş bir sıra dövlət proqramları qəbul edilmiş və bu proqramların həyata keçirilməsi üçün aydın vəzifələr müəyyən edilmişdir.

Ölkə Prezidenti tərəfindən təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasına, habelə Qocalıq üzrə Madrid Beynəlxalq Fəaliyyət Planının (MBFP) prinsiplərinə uyğun olaraq əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədilə ahıl vətəndaşların və onlara dövlət qayğısının artırılması, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi

Nazirliyi Əhalinin müvafiq strukturlarının iştirakı ilə “Azərbaycan Respublikasında ahıl vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi üzrə Dövlət Proqramı”nın layihəsi hazırlanıb. Layihə dövlətin və cəmiyyətin diqqətini yaşlılara daha çox cəlb etmək və bu sahədə onların bütün hüquqlarından tam şəkildə istifadə edilməsini, cəmiyyətə integrasiyasına yönəlmiş tədbirlərin gücləndirilməsi üçün şərait yaradılmasını nəzərdə tutur. Ölkə hökuməti ahılların hüquqlarının inkişafında aşağıdakı istiqamətlərə ən yüksək prioritet verir:

- pensiya sistemində islahatların aparılması və ahıllara ünvanlı sosial yardım mexanizminin yaradılması;
- zəruri şəraitin yaradılması və yaşlı insanlar üçün işləmək qabiliyyətinə töhfə verən təşəbbüslərin inkişafı, bu kontingentin özünüməşğulluğunun inkişafı;
- ölkənin kənd rayonlarında ahılların sosial infrastrukturunun inkişafı və onlara çıxış imkanlarının gücləndirilməsi;
- ölkənin regionlarında sosial dəstək şəbəkəsinin inkişaf etdirilməsi və yaşlı insanların cəmiyyətə integrasiyasının təşviqi üçün tədbirlərin görülməsi;
- yaşlılar arasında yoxsulluğun azaldılması.

Fasiləsiz təhsil və təhsil sisteminin dəyişən iqtisadi, sosial-demoqrafik şəraitə uyğunlaşdırılması

Yaşlı vətəndaşların sosial integrasiya imkanlarını artırmaq üçün ən vacib vasitələrdən biri də təhsildir. Yaşlı dövrdə yeni biliklər əldə etmək və mövcud bacarıqları təkmilləşdirmək peşə əldə etmək məqsədi daşıyır. Bu, özünü inkişaf etdirmək, sosial uyğunlaşmaq və aktiv həyat mövqeyini saxlamaq məqsədi daşıyan qeyri-formal təhsilə aiddir.

“Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 24-cü maddəsində ahılların təhsili əlavə təhsilin sahələrindən biri kimi müəyyən edilmişdir. (9) Yaşlılar üçün təhsil sistemini (YTS) müəyyən şərtlər nəzərə alınmaqla 2 hissəyə bölmək olar: işsizlər və işaxtaranlar üçün peşə hazırlığı sistemi; müəssisə, idarə və təşkilatların işçilərinin ixtisasartırma və peşə hazırlığı sistemi. 2012-ci ildən başlayaraq YTS-nin hüquqi bazasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində işlər aparılır. Belə ki, Avropa Şurası və Avropa İttifaqı tərəfindən təqdim olunmuş nümunələr əsasında beynəlxalq və milli ekspertlərin iştirakı ilə “Azərbaycan Respublikasının Ömürboyu Təhsil üzrə Kvalifikasiya Çərçivəsinin Layihəsi” hazırlanaraq müvafiq orqanlar tərəfindən təsdiq edilməsi Nazirlər Kabinetinə təqdim edilmişdir.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində də yeni peşəyə, yeni ixtisasa yiyələnmək, o cümlədən yaşlı vətəndaşlar üçün imkanlar nəzərdə tutulub. Bunun üçün əmək müqaviləsi bağlanarkən, habelə əmək münasibətləri prosesində işəgötürənlə işçinin qarşılıqlı razılığı ilə yeni peşə hazırlığı, yeni ixtisasa yiyələnmək üçün müqavilə bağlana bilər. Tərəflərin şərtləri, qaydaları və öhdəlikləri əldə edilmiş razılaşma əsasında bağlanmış müvafiq müqavilə və ya əmək müqaviləsi ilə tənzimlənir.

Avropa Komissiyasının “Qeyri-hökumət təşkilatlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının inkişafı” proqramı çərçivəsində “Yoxsulluğun Azaldılması, Təhsil və Sosial Həmrəylik (COPE) üçün bir fürsət kimi Yaşlılar üçün Tədris Mərkəzləri” layihəsi həyata keçirilmişdir. Layihənin vəsifəsi yaşlılar üçün təlim mərkəzləri şəbəkəsinin, habelə təhsil və məşğulluq imkanlarının yaradılması yolu ilə cəmiyyətin inkişafında yoxsulluğa qarşı mübarizəni təşviq etmək, etnik azlıqların sosial integrasiyasını təmin etmək və yaşlılar üçün təhsilin mühüm rolunu gücləndirmək idi. Layihənin məqsədi səmərəli təhsil sisteminin yaradılması, onun davamlılığının təmin edilməsi, QHT-lərin, yerli özünüidarəetmə orqanlarının və ahılların maarifləndirilməsi mərkəzlərinin kadr potensialının gücləndirilməsi

olub.

Yaşlıların ləyaqətinin, sağlamlığının və müstəqilliyinin təbliği və qorunması

Dövlət əhalinin sosial cəhətdən həssas qruplarının, o cümlədən ahılların hüquqlarının etibarlı müdafiəsinin təmin edilməsi, onların mənəvi və maddi ehtiyaclarının təmin edilməsi, ləyaqətli yaşaması üçün şəraitin yaradılması istiqamətində mühüm addımlar atmışdır.

Dövlət vətəndaşların, o cümlədən ahılların sosial müdafiəsinə yönəlmiş çoxsaylı proqramlar həyata keçirir. “Bakı şəhərinin və onun qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”na uyğun olaraq Bilgəh müharibə və əmək əlilləri üçün pansionatda əsaslı təmir və yenidənqurma işləri aparılıb, 170 yerlik bina tikilib, 7 hektar sahə istifadə üçün yararlı vəziyyətə salınıb. Hazırda pansionatda 235 nəfər yaşayır, ümumilikdə pansionat eyni vaxtda 300 nəfərə xidmət göstərmək üçün nəzərdə tutulub. Müəssisənin strukturu mövcud iş şəraiti nəzərə alınmaqla müasir beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılıb, sosial xidmət sahəsində dünyanın qabaqcıl ölkələrinin təcrübəsinə, Azərbaycan qanunlarına və beynəlxalq standartlara əsaslanaraq nizamnamə layihəsi hazırlanıb, ştat cədvəlinin hazırlanması işləri aparılıb. Naxçıvan Muxtar Respublikasında ahıllar üçün daha bir pansionat fəaliyyət göstərir. Pansionatın tutumu 80 nəfərdir və hazırda burada 16 nəfər daimi və tam dövlət dəstəyi ilə yaşayır.

Yaşlı insanların sosial, iqtisadi, mədəni, idman və istirahət tədbirlərində iştirakı onların şəxsi rifahının yüksəldilməsinə və qorunub saxlanmasına, həmçinin yaşlı insanların cəmiyyətə daha dolğun integrasiyasına kömək edir. Səhiyyə Nazirliyi ambulator-poliklinikalar üçün “Ahıllara tibbi yardımın təşkilinə dair Təlimat” hazırlayıb. Yaşlılara ambulator səviyyədə tibbi yardımın göstərilməsinin məqsədi ahıllar arasında xəstəliklərin müayinəsi, müalicəsi və profilaktikasıdır.

2011-ci ildə sosial xidmətlərin formalarını və onların göstərilmə qaydalarını əks etdirən “Sosial xidmətlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Bu xidmətlərin siyahısına aşağıdakılar daxildir: ev xidmətləri, yarı stasionar sosial xidmətlər, stasionar sosial xidmətlər, fərdi peşəkar sosial xidmətlər, sosial məsləhət yardımı. (8) Əmək qabiliyyətli qohumları və ya qanuni nümayəndələri ilə eyni ərazidə yaşamayan və sosial xidmətə ehtiyacı olan tənha qocalara, əlillərə, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlara, xəstəliyin son mərhələsində olan şəxslərə evdə sosial xidmətlərin göstərilməsi Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilmiş “Ev üçün sosial yardımın göstərilməsi Qaydaları” ilə tənzimlənir. Evdə sosial xidmətlərə dərman vasitələrinin, qida və ilkin tələbat mallarının alınması, istirahətinin təşkili, yemək və ya digər məişət xidmətlərinin göstərilməsi, tibbi yardımın alınmasına köməklik və ahılların tibb müəssisəsinə müşayiəti, mənzil şəraitinin sanitar-gigiyenik tələblərə uyğunluğunun təmin edilməsi, hüquqi məsləhətlərin alınmasında köməklik daxildir. Şəhər və şəhər tipli qəsəbələrdə, rayon mərkəzlərində bir sosial işçi evdə 12, kənd yerlərində isə 8 nəfərə xidmət göstərir. Sosial işçilər həftədə ən azı iki dəfə tənha qocalara və ya əlillərə evdə baş çəkir, onlara təmizlik xidməti göstərir, dərman, ərzaq və məişət əşyaları alır və s. Bu gün ölkədə 12 minə yaxın vətəndaşa evlərində sosial xidmət göstərilir ki, onların da 10 minə yaxını ahıllar təşkil edir. Sosial xidmətlər sosial yardım müqaviləsi əsasında həyata keçirilir. Yaşlılara evdə qulluq onlara bütün sosial və məişət xidmətlərindən istifadə etmək imkanı verir. Yarımstasionar sosial xidmətlər ahıllara sosial, tibbi və mədəni xidmətlərin göstərilməsi, onların iaşə və istirahət, imkanlarına uyğun əmək fəaliyyətinə cəlb edilməsindən ibarətdir. Həmin əməkdaşlar öz səlahiyyətləri daxilində əlilliyi olan şəxslərin və tənha ahıl vətəndaşların ərizə, şikayət və müraciətlərinin həlli və baxılması ilə məşğul olurlar. Onlar həmçinin ahılların müvafiq sosial müəssisələrə yerləşdirilməsi, bütün lazımi sənədlərin toplanaraq göndərilməsi ilə məşğul olurlar.

Ahıl vətəndaşlara sosial, tibbi və digər xidmət növlərinin göstərilməsi sahəsində mütəxəssislərin bacarıqlarının artırılmasına xüsusi diqqət yetirilir, ixtisasartırma kurslarının müvafiq proqramları təkmilləşdirilir. Azərbaycanda İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil və İnstitutun əməkdaşları ahılların məişət şəraitini, tibbi xidmətin səviyyəsini, internat evlərində onlara münasibətin vəziyyətini və digər problemlərin mövcudluğunu mütəmadi olaraq yoxlayırlar.

İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilin təşəbbüsü ilə 2001-ci ildə ahıllara mənəvi dəstək olmaq, onların fiziki, psixoloji və hüquqi problemlərini qismən həll etmək məqsədilə Ahılların Resurs Mərkəzi yaradılmışdır. Yardımın göstərildiyi əsas kontingent qocalar, qaç-qınlar və məcburi köçkünlər, şəhid ailələri, əlil qocalar olub. Bu mərkəzdə pulsuz saatlarla psixoloji və hüquqi yardım, tibbi konsultasiya, asudə vaxtın səmərəli təşkili və digər tədbirlər həyata keçirilir.

Nəticə

Azərbaycan hökuməti vətəndaş cəmiyyəti ilə sıx əlaqədə olmaqla, ahılların iqtisadi və sosial təminatına xüsusi diqqət yetirir. Bu tədbirlər yaşlı insanların ləyaqətinin və onların cəmiyyətdə oynaya biləcəyi məhsuldar və faydalı rolun daha çox tanınmasına yönəldiləcəkdir.

Gələcək demoqrafik inkişafın ekspert qiymətləndirmələrinə əsasən və yaşlı insanların sayının və əhalinin ümumi tərkibində xüsusi çəkisinin gözlənilən artımını nəzərə almaqla, əhalinin yaşlanması faktorunun ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının bütün strateji istiqamətlərinin işlənilib hazırlanmasında və həyata keçirilməsində diqqətdə saxlanılması nəzərdə tutulur.

Bu sahədə səmərəli siyasətin həyata keçirilməsi üçün mövcud vəziyyətin qiymətləndirilməsi, mövcud problemlərin müəyyən edilməsi, gələcək inkişaf tendensiyalarının müəyyən edilməsi üçün müntəzəm tədqiqatların aparılması, ən dolğun statistik məlumatların əldə edilməsi üçün dövlət və regional səviyyələrdə tədqiqatların keçirilməsi və əhaliyə dair orta və uzunmüddətli proqnozların işlənilib hazırlanması nəzərdə tutulur. Dövlətin davamlı inkişafının ümumi strategiyasının əsas prioritetlərindən biri əhalinin sağlamlığının yaxşılaşdırılması, ölüm hallarının ardıcıl olaraq azaldılması, əhalinin orta ömür müddətinin artırılmasıdır. Bu baxımdan ən mühüm istiqamətlər yüksək keyfiyyətli tibbi xidmətin, müasir müalicə üsullarının və effektiv müalicə vasitələrinin mövcudluğunu təmin etməklə əhalinin ölüm hallarının ən çox yayılmış səbəbləri olan xəstəliklərə yoluxma hallarının, ilk növbədə, xəstələnmə səviyyəsinin azaldılmasına aiddir ki, bunun üçün dərman vasitələri, sağlamlığın profilaktikası, sağlam həyat tərzinin və aktiv fiziki istirahətin təbliği, əhalinin bütün sosial qrupları arasında ərzaq təhlükəsizliyi, habelə istehsal fəaliyyətinin və ətraf mühitin təhlükəsizliyi, o cümlədən yuxarıda qeyd olunan məsələlərlə bağlı əhalinin maarifləndirilməsinin təkmilləşdirilməsinin təmin edilməsi tələb olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. Национальный отчет для третьего цикла обзора и оценки политических мер, предпринятых со стороны Правительства Азербайджанской Республики в целях выполнения ММПДПС/PCO в соответствии с целями Венской Декларации министров 2012 года. Баку-2016.
2. <https://countrysmeters.info/ru/Azerbaijan>
3. <https://apa.az/ru/sotsium/obnarodovano-cislo-pensionerov-v-azerbaidzane-498871>
4. <file:///C:/Users/Acer/Downloads/AZE54131%20Rus.pdf>
5. https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=11483

6. https://azertag.az/ru/xeber/Rasporyazhenie_Prezidenta_Azerbaidzhanskoi_Respubliki_Ob_utve_rzhenii_Strategii_zanyatosti_Azerbaidzhanskoi_Respubliki_na2019_2030_gody_-1209908
7. https://azertag.az/ru/xeber/KONCEPCIYA_Reformy_sistemy_pensionnogo_obespecheniya_v_Azerbaidzhanskoi_Respublike_v_2014_2020_godah-808339
8. https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Azerbaijan_social_service_law_rus.pdf
9. https://republic.preslib.az/ru_d4-36.html

Раджабали Алиев

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА В ОБЛАСТИ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ И ИНТЕГРАЦИИ ПОЖИЛЫХ ЛЮДЕЙ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Резюме

В статье рассмотрен ряд вопросов государственной политики в области социальной защиты и интеграции пожилых людей в Азербайджанской Республике - анализ демографической ситуации в стране, укрепление финансовой устойчивости пенсионной и страховой систем, система социального страхования, а также регулирование занятости лиц пожилого возраста на основе прогнозирования тенденций в сфере старения, наряду с обязательным государственным страхованием, также исследуется возможность применения добровольного страхования. Показано, что одним из важнейших средств повышения возможностей социальной интеграции пожилых граждан является развитие неформального образования и повышение квалификации специалистов в сфере оказания социальных, медицинских и других видов услуг населению.

Цель – изучить особенности государственной политики в сфере социальной защиты и интеграции пожилых людей.

Методология – Исследуется современное состояние государственной политики в области социальной защиты и интеграции пожилых людей и пути ее совершенствования на основе системного подхода, анализа статистических данных и анализа документов (законов), а также возможностей для получения новых знаний.

Научная новизна – В дополнение к обязательному государственному страхованию введение добровольного страхования создает условия для достойной пенсии. Использование добровольного социального страхования приводит к необходимости создания негосударственных пенсионных фондов, что, в свою очередь, определяет взаимодействие пенсионных систем и финансовых рынков. Одним из важнейших средств повышения возможностей социальной интеграции пожилых граждан является развитие неформального образования пожилых людей.

Ключевые слова: *пожилые люди, социальная защита, социальная интеграция, социальное страхование, социальные услуги*

Rajabali Aliyev

**STATE POLICY IN THE FIELD OF SOCIAL PROTECTION AND INTEGRATION OF
ELDERLY PEOPLE IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN**

Abstract

The article considers a number of issues of state policy in the field of social security and integration of older people in the Republic of Azerbaijan - an analysis of the demographic situation in the country, strengthening the financial stability of the pension and insurance systems, the social insurance system, as well as regulating the employment of older people based on forecasting trends in the field of aging, along with compulsory state insurance, the possibility of using voluntary insurance is also being explored. It is shown that one of the most important means of increasing the opportunities for social integration of older citizens is the development of non-formal education and advanced training of specialists in the provision of social, medical, and other types of services to the population.

Purpose – to study the features of state policy in the field of social protection and integration of older people.

Methodology – The current state of state policy in the field of social protection and integration of older people and ways to improve it based on a systematic approach, analysis of statistical data, and analysis of documents (laws), as well as opportunities for obtaining new knowledge are being studied.

Scientific novelty – In addition to compulsory state insurance, the introduction of voluntary insurance creates conditions for a decent pension. The use of voluntary social insurance leads to the need to create non-state pension funds, which, in turn, determines the interaction between pension systems and financial markets. One of the most important means of increasing the opportunities for social integration of older citizens is the development of non-formal education for older people.

Keywords: *elderly people, social protection, social integration, social insurance, social services*